

2011. június 8. szerda
Márk evangéliuma 12,35-44*

Dr. Hanula Gergely

Krisztus Dávidnak Fia és Ura

^{12,35}Amikor Jézus a templomban tanított, ezt a kérdést vetette fel: "Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Krisztus a Dávid Fia? ^{12,36}Maga Dávid mondta ezt a Szentlélek által: Így szólt az Úr az én uramhoz: Ülj a jobb kezem felől, amíg lábad alá nem vetem ellenségeidet. ^{12,37}Ha tehát maga Dávid mondja őt Urának, akkor hogyan lehet a Fia?" A nagy sokaság szívesen hallgatta őt.

Az írástudók nagyravágyása és kapzsisága

^{12,38}Tanítás közben így szólt Jézus: "Őrizkedjete az írástudóktól, akik szeretnek hosszú köntösben járni, és szeretik, ha köszöntik őket a tereken, ^{12,39}szeretnek a főhelyeken ülni a zsinagógákban és az asztalfőn a lakomákon; ^{12,40}felemésztik az özvegyek házáat, és színlelésből hosszan imádkoznak: ezekre vár a legsúlyosabb ítélet."

Az özvegyasszony két fillérje

^{12,41}Amikor Jézus leült a templomi persellyel szemben, nézte, hogyan dobja a pénzt a sokaság a perselybe. Sok gazdag sokat dobott bele, ^{12,42}egy szegény özvegyasszony pedig odamenve beledobott két fillért, azaz egy krajcárt. ^{12,43}Jézus odahívta tanítványait, és ezt mondta nekik: "Bizony, mondom néktek, hogy ez a szegény özvegyasszony mindenkinél többet dobott a perselybe. ^{12,44}Mert mindannyian fölöslegükből dobtak, ő azonban szegénységéből mindazt beledobta, amije csak volt, az egész vagyonát."

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Az özvegyasszony két fillérjéről szóló perikópa szépen beleolvad Jézus templomi tanításának kontextusába, mely a 13,2 „nem marad kő kövön, mely le nem romboltatik” (οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ) mondásában éri el csúcspontját. A szölművesek példázata, majd az adópénz és a

feltámadás körüli vita egyértelműen ellenséges közegben hangzik el, ám a legfőbb parancsolatra rákérdező írástudó már Jézus elismerését kívánja ki, hogy azután az írástudók szofisztikáját szemléltető kérdés Krisztus Dávid-fiúságáról felvezesse a 38–40. versek sommás ítéletét: „őrizkedjete az írástudóktól” (βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων). Farizeusok, heródiánusok, sadduceusok, írástudók – mind a vallás hivatalos képviselői – az egyik oldalon, napi szakaszunk özvegyasszonya – mint a vallás igaz gyakorlója – a másik oldalon.

Az írástudókról mondott ítéletes szavak „akik az özvegyek házáat fölemésztik” (οἱ κατεσθίνοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν) már előkészítik a perikópa témáját, mely vallástörténeti párhuzamaiban egészen Indiáig nyomon követhető. Ez a kapcsolódás, illeszkedés azonban kérdésessé teszi a perikópa 44. versben megfogalmazott értelmét, amely szerint Jézus az özvegyasszonyt önzetlen adakozásáért állítja tanítványai elé, hiszen a tágabb kontextusban az írástudók vallásosságának áldozataként jelenik meg. Elképzelhető, hogy a vallástörténeti kontextusban is a mindenét odaadó hívőt példázó özvegy alakját (pl. Lev. rabba 3 [107a]) Jézus itt szándékosan helyezi új kontextusba (a Lk 20,46–21,4 esetében ugyanígy). Ez esetben a perikópa pusztán az írástudók hamis vallásosságának ábrázolására szolgál, és hangsúlyja éppen a jól ismert „történet” újramondásában rejlik, az özvegy közismert igazsága most vádként hangzik el az írástudók felett.

Mindezek alapján a perselyt (γαζοφυλάκιον) vagy a beledobott pénzt leíró kifejezések (λεπτά, κοδράντης) értelmezése mellékes a szöveg megértése szempontjából.

A zsidó vallásosságnak a vezetők bírálatában foglalt, itt olvasható leírásában Jézus két ízben is elismerőleg nyilatkozik a zsidóságban meglévő igaz Isten-szeretetről, Isten-tiszteletről: az első parancsolat után érdeklődő írástudót azzal bocsátja el, hogy „nem messze vagy az Isten országától” (οὐ μακρὰν εἶ

ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ), az özvegyasszonyt pedig egy ámén-mondással állítja tanítványai elé példaként.

Jóllehet ezt az elismerést máshol is megtaláljuk Jézus szavaiban – a szinoptikusok gazdag ifjú történeteiben (Mt 19,16–22; Mk 10,17–22 ἔν σε ὑπερεῖ; Lk 18,18–23 ἔτι ἔν σοι λείπει), vagy Jánosnál Nátánáel nyeri el az elismerő ἀληθῶς Ἰσραηλίτης megnevezést (Jn 1,47) –, az evangéliumok teológiailag nem pontosítják ezeket az értékelő megjegyzéseket. Annyi mégis elmondható, hogy talán párhuzamba állíthatók a Róm 11,4-ben idézett 1Kir 19,18-al: „Mehagytam magamnak hétezer embert, akik nem hajtottak térdet a Baálnak” (κατέλιπον ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίουσ ἀνδρασ, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῆ Βάαλ), ahol az idézet kontextusát a Róm 11,26-tal a legkönnyebb meghatározni: πᾶσ Ἰσραὴλ σωθήσεται. Pál tehát az értékes „szent maradék”-ot végső soron abszolút értelemben tekinti maradéknak, pontosabban arra mutató analógiának, jelnek.

A maradék most κατ’ ἐκλογὴν χάριτος maradék, de létük így éppen a kegyelem megtartó erejét példázza, mely Isten kiismerhetetlen bölcsességében van elrejtve Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ (Róm 11,33).

Az „igaz ember” toposza tehát fontos szerepet kap, ha nem Pál nehezen követhető érvelése szerint, akkor az özvegyasszony-történet jézusi rekon-textualizálásának megfelelően: a hamis vallásosság felémészi az igaz istenfélelmet/istenfélőt. Az adakozásban megjelenő igazság (δικαιοσύνη) tehát nem a cselekedet-kegyelem kérdésében válik fontossá, hanem az igaz istenfélelem – hamis vallásosság viszonyában. (Mindehhez ne feledjük el, hogy az adakozás a zsidó kegyesség egyik pillére az imádság és a böjt mellett, így ebből – pars pro toto – vonatkoztathatunk a kegyesség egészére.)

„Börtönéből szabadult sas lelkem, Ha a rónák végtelenjét látom.” (Petőfi: *Az Alföld*) A börtönre jellemző korlátozott látás és a rónák felett lebegő sas végtelenre nyíló látótere áll szemben egymással a versben, mint alapvető emberi tapasztalat.

Platón barlangban megkötözve ülőkhöz hasonlítja az embereket, akik nem tudják felemelni a fejüket, és így nem ismerik fel, hogy amit látnak, az pusztán a barlangba bejutó fényben táncoló árnyjáték, s csak kiszabadulva láthatják meg azokat, amelyeknek eddig az árnyékukat látva, valós-

nak hittek.

Mindkét leírás ugyanarra a tényre irányítja figyelmünket: hogy mit látunk, az annak a függvénye, hogy honnan nézzük. Ugyanakkor az is közös a két képben, hogy mindkettőben kényszerű a korábbi állapot korlátozott látótere.

A perikópa értelmezésében e képek alapján a következő párhuzamot emelhetjük ki: a kegyes élet (vagy annak bármely tipikus eleme) önmagában szemlélve csodálatra méltó, és akár Jézus elismerését is kivívhatja, tágabb látókörben szemlélve azonban kiderül, hogy e kiemelt, elismert kegyesség mellett – gonosztévő és áldozat viszonyában – jelen van valamiféle anti-kegyesség/vallásosság is (a megnevezésekkel óvatosan kell bánni a helyi szóhasználat ismeretében!). És így az özvegyek házát felemésztő írástudók istentelensége hangsúlyosabbá válik, mint az özvegyasszony kegyessége.

1. A kegyesség látszatának ítélete a kegyes ember

„Ahol ketten vagy hárman az én nevemben egybegyűlnek”, ott nem csak Isten maga van jelen, de sajnos a széthúzás is, ott a kegyesség is legalább két-háromféle. Ráadásul a legtöbb keresztyén ma már nem tartozik valamely jól körvonalazható kegyességi irányzathoz, mint egykor az írástudók, farizeusok, sadduceusok tábora volt, (ma a sehova sem tartozásban testesül meg a szabadság vágya), hanem nevelése, tapasztalata, élményei alapján érzi magát valamely irányzathoz tartozónak, bár tartozni, egyikhez sem tartozik. A kegyességi irányok felett beakonyodott. Egyéni(eskedő) kegyességünkben azonban jól felismerhetők a korábbi korszakok kegyességi irányzatainak vonásai, így az irányzatok helyét tulajdonképpen átvették a kegyességi típusok.

Vannak körvonalazatlan elképzeléseink, homályos emlékképeink arról, hogy milyen is a kegyes ember, és ezeket kérjük számon a többi hívőn is. Törvény híján nem a törvényszegést, vallási előírások híján nem az istentelenséget, tiszta beszéd híján nem a képmutatást, hanem csak valamiféle általunk sem meghatározott kegyességet. Miben áll ez legtöbbször? Hogy azt gondoljuk, a békesség azonos a konfliktuskerüléssel, és öngigazultan nézzük, ahogy a hazugság tövisi megfojtják az igazságot termő ajkakat. Vagy azt kerüljük, hogy megszóljanak, és így mások elvtelen elgondolásaihoz igazítjuk magunkat, viselkedésünkben és gondolkodásunkban egyaránt.

Ennek ítéletére Jézus nem egy új kegyességi irányt mutat, hanem egy özvegyasszonyt. Azt, akinek házát felemésztették eddigi kegyességükkel. Nem választási lehetőséget kínál, valami jobbat, hanem az eddigi kudarcára mutat rá, és hogy ez a tönkretett élet maga a vágyott jó, maga a helyes kegyesség.

Pál sokat tanítja Timóteust a helyes kegyességre és a hamis kegyesség elleni küzdelemre, és hogy ez az utolsó időkben még fontosabb lesz (pl. 2Tím 3. rész). Arról ír, hogy ez nyilvánvaló vonásaival leleplezi önmagát: önszeretetük (2.v.) és szeretetlenségük (3.v.) miatt „esztelenségük nyilvánvaló lesz minden ember előtt” (9.v.).

2. A kegyesség kegyes vesztésének dicsérete

Nem szoktunk mérleget vonni arról, hogy a hivatalos egyház áldásos tevékenységei mellett milyen és mennyi áldozatot hagy maga mögött. Legfeljebb politikai síkon, évtizedes vagy évszázados távolságból gyakorolunk bűnbánatot, a fasizmus támogatása, a keresztes háborúk vagy ilyesfélék miatt. De most nem ezekről van szó, hivatalos egyház alatt most gyülekezeteket, lelkészeket, hitoktatókat, közegyházakat, presbitériumokat vagy presbitereket, ifjúsági csoportokat, szervezeteket értek, bárkit, aki az egyház oldalán (nevében) fellépett, aki a helyes istentiszteletről, a helyes kegyességről tanítva kárt okozott

felebarátjának. Jó pár évtizede ismert az egyházi neurózis fogalma, mely éppen ezt a károkozást írja le, perikópánk özvegyét, kinek nemcsak házat emésztették fel a „kegyesek”, de lelkét is tönkretették.

Pál Timóteusnak adott intelmei ma is jogosan szólalnak meg. A hamis kegyesség jelen van körülötünk, de bennünk is. Jézus erre mutat rá az özvegyasszony személyében. A hamis kegyesség ítéletét áldozatukban mutatja meg, aki vesztésként is igazabb náluk. Nem általában az özvegyet vagy árvát, nem a szegény és elnyomott megtestesítőjét állítja elénk Jézus, hanem az írástudók hamis kegyességének áldozatát, a gyülekezetből kibeszélt, kinézett, kitudott hívőt, aki vesztése ellenére több legyőzőinél. Jézus kritikája megdöbbenően súlyos. A kegyes öntudat teljes, megsemmisítő bírálata ez, melyet az özvegy önzetlen, tiszta istentisztelete testesít meg.

Az özvegyasszony dicsérete önmagában is fontos üzenetet hordoz: az adakozásban, azaz a kegyesség gyakorlásának hagyományos módjában vált példaképpé, így saját területükön aratott győzelmet a hivatásos kegyesek felett. Ez arra is figyelmeztet, hogy nem a kegyesség gyakorlásának módját kérdőjelezi meg Jézus, hanem a mögötte álló indítékot. Az írástudó azért ad, mert kapni akar, az özvegy azért ad, mert adni akar. Az üdvösséget elérni akaró kegyesség áll szemben itt az istentisztelet alázatával. A kegyesség teljes fegyvertárát felvonultató leírás, farizeusok, sadduceusok, írástudók, szemben az özvegyvel, akinek semmije sincs, csak kétfüllényi önkéntes adománya.

3. A kegyesség szabálya: csak a minden elég

Talán nem véletlen, hogy Pál a szeretetlenséget és az önszeretetet, a szeretet nélkülséget és az Isten-szeretet hiányát olyan fontosnak tekinti a helyes kegyesség tekintetében. Ma is leginkább a szeretetben, hadd pontosítsak, a szerelemben éljük át leginkább ezt a „csak a minden elég” érzést. Véletlenül se keverjük ezt össze a „semmi sem elég” hiányérzetével, mely a kapni akarás soha ki nem elégülő vágyát írja le. A „csak a minden elég” az őszinte adni akarás érzése, az önzetlenségé, a szereteté. Ismeretlen ez az érzés. Meg is próbálnak elidegeníteni tőle, összemosni a „semmi sem eléggel”, elijeszteni mindentől, ami teljes embert kíván: a házasságtól, a gyermekvállalástól, a hivatástól, legyen az bármely szakma, az őszinte, egész éltre szóló barátságoktól, mindentől, ami nem időleges és nem mellékes. Mert az önzés a vesztéseket látja ezekben, a mindent elveszíthetek lehetőségét, és nem az adni tudás lehetőségét a kiteljesedésre.

Ugyanez igaz a kegyességünkre is. A nagy parancsolat „szeresd teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből, teljes erődből” kitétele ennek a követelményét állítja elénk, még akkor is, ha ez öszszegyszerűen nem több két filléرنél. Mindegy, hogy ki mit és mennyit ad a feleslegéből, ami nem a minden, az semmi. Isten ezt a mindent várja, és az özvegyasszony példája azt mutatja, hogy ami elvi síkon teljesíthetetlennek tűnik, ez ilyen egyszerűen és magától értődően megtörténik a hétköznapokban. Jézus arra is rámutat, hogy van, mert lehet igaz izraelita, van, mert lehet igaz kegyesség, és nem elérhetetlen, hanem szerethető az Isten.

4. Befejezés

A kegyesség helyes volta nem abban mérhető le, hogy milyen megnyilvánulásai vannak, hogy a hagyományos utakat járja be, vagy újakat talál, hanem abban, hogy ki jellemzi, határozza meg a kegyességet. Ha a hívő, akkor csak a látszatig jut el, ha az Isten tisztelete, akkor kegyességünket is az élő Isten dicsősége ragyogja majd be, és megtaláljuk a mindent, amit neki adhatunk.

Adjunk hálát azért, ha kapunk kritikát kegyességünkben! És ha támadnak minket, vegyük örömmel, hogy emberi büszkeségünk romba dől, és hogy amit eddig soknak véltünk, semmivé lesz, mert az a kevés, ami megmarad, mindenné lehet, Istené lehet.

Vegyük komolyan Jézus intését, Pál tanítását, és törődjünk kegyességünkkel! Fosszuk le magunkról annak minden látszatát, hogy szembesülhessünk a magunk szegénységével, hogy még az özvegyasszony is többet vitt Istennek a maga két fillérével, mint mi. Gyakoroljuk az igaz kegyességet, mely nem formájában új, hanem abban, hogy egyedül Isten tiszteletét tartja feladatának, és azt mindennek előtt!